

Sigmund Freud

Cazul Dora

Fragment dintr-o analiză de isterie

Traducere, note și studiu introductiv
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Concepția grafică a colecției: Mădălina Pricop

Imagina de pe coperta I: Edvard Munch, *Melancolie* (1906/1907)

Corectură: Dușa Udrea-Boborel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FREUD, SIGMUND

Cazul Dora. Fragment dintr-o analiză de isterie / Sigmund Freud ; trad. note și studiu introductiv de Lucian Pricop – Ed. a 5-a – București : Cartex, 2025

ISBN 978-630-6651-29-0

I. Pricop, Lucian (trad. ; pref.)

159.9

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- O.P. 4, C.P. 184, București

Cuprins

<i>Dora / Ida Bauer, înainte și după Freud</i>	
<i>(studiu introductiv de Lucian Pricop)</i>	/ 7
<i>Notă asupra ediției</i>	/ 31

Cazul Dora.

Fragment dintr-o analiză de isterie / 33

Prefață	/ 35
I Starea maladivă	/ 44
II Primul vis	/ 100
III Al doilea vis	/ 134
Postfață	/ 154

Dora / Ida Bauer, înainte și după Freud

– câteva elemente de biografie –

În 2018, editura Rowohlt publica romanul de debut al prozatoarei Katharina Adler, intitulat *Ida* și inspirat din viața străbunicii sale, una dintre cele mai cunoscute paciente din istoria medicinei: Ida Adler, născută Bauer (1 noiembrie 1882–21 decembrie 1945). Ida Bauer este eroina acestui roman contemporan, dar, cu pseudonimul Dora, și al lucrării lui Sigmund Freud, *Fragment dintr-o analiză de isterie* (elaborată în 1901 și publicată în 1905). Povestea Dorei a stârnit mult interes și a generat varii reacții; poate și pentru că Freud a construit în acest text de numai 150 de pagini un „roman” familial complex care depășește (grație scriiturii¹) dramele domestice victoriene.

Ida, personajul creat de Katharina Adler, este rebelă, puternică și independentă, se revoltă contra sistemului patriarhal, care o depreciază și chiar ajunge să o convingă că ar trebui fie să-l considere cea mai bună lume posibilă, fie să-și spună că represiunea și abuzurile sunt doar în imaginația sa. În loc să se supună, Ida își testează rezistența și își caută independența.

Identitatea bifurcată – cea romanescă (Ida) și cea științifică (Dora) – se supune aceleiași logici de progresie fragmentată. Și

¹ Freud a fost, de altfel, asemănat cu Proust, Mann, Joyce sau Borges pentru componenta de literatură a acestui text.

povestea din roman respectă regia freudiană, istoria clinică intitulată de altfel *Fragment... (dintr-o analiză de isterie)*. Pentru Freud, „fragmentul“ se referă la faptul că el nu descrie o analiză completă, întrucât Dora ajunge să oprească brusc tratamentul după numai unsprezece săptămâni. Pentru roman, fragmentele (re)prezintă și asigură o abordare constant nouă pentru a spune povestea vieții fără a o psihologiza progresiv. Ce face cu abilitate Katharina Adler este evitarea suprapunerilor: nu își începe povestea cu copilăria ei, pentru că ar fi oferit justificarea directă a modului în care Ida avea să se comporte ulterior. Romanciera știe că oricum această proiecție se întâmplă în mintea cititorilor și rupe astfel lanțul causal în narațiune. Un lucru însă e clar: Ida nu uită niciodată că a fost pacienta lui Freud, deși există o scenă în care are o oarece surpriză, descoperind cât de faimos devenise medicul ei curant din Berggasse¹.

M-am oprit asupra acestui roman recent care nu este singular în literatura ficțională inspirată de *Cazul Dora*, deși ar fi meritat a fi pomenite – numai pentru ultimele două decenii – și romanele semnate de Lidia Yuknavitch, *Dora: a Headcase*, Hawthorne Books, 2012; Gina Frangello, *My Sister's Continent*, Chiasmus Press, 2005; Jody Shields, *The Fig Eater*, Back Bay Books, 2000, sau proza scurtă a lui Dan Chapman, *Adorable White Bodies* (în volumul *The Postmodern Malady: A Collection of Short Stories*, Createspace Independent Pub, 2012).

La această prelungire a științificului pe terenul ficționalului a contribuit substanțial și literatura, păstrând în zona de interes cartea lui Freud și grație calităților intrinsec literare ale textului. Desigur, Freud își scrie cărțile în răspăr cu ariditatea pe care o

¹ Sigmund Freud a locuit, începând din 1891, într-o clădire situată pe Berggasse, la nr. 19, în cartierul Alsergrund din Viena. Acesta ocupa un apartament mare la etajul 1, împreună cu soția sa, Martha Freud, cei șase copii și cumnata sa Minna Bernays.

presupune studiul clinic, de aici rezultând deseori expresivități ultragiante. În *Fragment...* jocul contabilizează multiplu, miza științifică, expusă cu abilitate literară, fiind dublată de condiția delicată a pacientei, o adolescentă. De aceea și nu pentru interese anecdotice sau detectiviste merită să căutăm semne de ghidaj în destinul bivalent al pacientei-personaj.

Voi profita în acest itinerar de foarte multe surse credibile, între care, fără îndoială, cele mai bine documentate sunt studiile: Christine Ragoucy, « Dora avant et après Freud », *Psychanalyse*, 2008/2 (nr. 12), pp. 57–76, și Karin Adler, « Ida Bauer, la Dora de Freud », *Psychanalyse*, nr. 10, Toulouse, 2007, pp. 73–78, care pun reperele biografiei Idei Bauer. Dar, cred că drumul firesc trebuie să debuteze cu prima dintre condițiile de existență ale unui interes public, cu intricațiile pacient–terapeut, așadar Dora–Freud, iar acestea sunt, evident, mediate de interpretarea pe care o dă psihianalistul în textul cărții (*Fragment dintr-o analiză de isterie*).

Actanți în această istorie sunt: adolescența Dora (Ida Bauer), Freud (medic vienez de 44 de ani), tatăl Dorei (Philipp Bauer), mama acesteia (Katharina Gerber Bauer), fratele Dorei (Otto Bauer), domnul K. (Johann/Hans Zellenka) și doamna K. (Giuseppina/Peppina Zellenka), guvernanta, tânărul îndrăgostit de Dora (Ernst Adler) etc.

În evoluția relației dintre Dora și medic, aflăm de la acesta că drama trăită de adolescentă, pe care Freud o determină ca trauma psihică susceptibilă pentru tratament, este declanșată de „scena de lângă lac”¹; este vorba despre incidentul care a avut

¹ În istoria psihanalizei, această scenă este considerată un moment de cotitură. Vezi și: Jacques Lacan, « L'intervention sur le transfert », în *Écrits*, Paris, Seuil, 1966; Luce Irigaray, *Spectrum de l'autre femme*, Minuit, Paris, 1974; Victor J. Seidler, *Unreasonable Men: Masculinity and Social Theory*, Routledge, 2013; Élisabeth Roudinesco, *Sigmund Freud. En son temps*

loc cu domnul K., după ce Dora și tatăl ei îi întâlniseră pe doamna și domnul K. într-o stațiune montană; domnul K., în timpul unei plimbări pe malul lacului, i-a declarat tinerei fete că nu simte nimic pentru propria soție¹ și a încercat să o sărute; Dora, de îndată ce și-a dat seama despre ce este vorba, l-a pălmuit și a fugit. Acest „conflict“ a fost urmat de jignirea Dorei – negarea acestui incident de către domnul K., completată de un denunț al doamnei K., acuzând-o pe tânără că are lecturi neadecvate². În urma acestei drame, adolescenta trăiește o regresie care hrănește preocuparea pentru / înclinația către tatăl ei, ceea ce o împinge atât către ideea de a-i cere acestuia să se despartă de doamna K. – al cărei iubit era –, cât și către gânduri suicidare. Tatăl Dorei decide ca fiica sa să fie tratată de Freud. De altfel, tatăl este figura centrală în cazul Dora. Freud nu încetează, de-a lungul relatării cazului, să sublinieze și să probeze sensibilitatea deosebită, atașamentul înflăcărat, dragostea, înclinația infantilă a Dorei față de propriul tată. Centralitatea acestei poziții paterne este marcată de Freud prin termenul „nedotat“ (folosit de Dora) care, acoperind semnificația acestui termen și a opusului său, stabilește particularitatea acestei poziții:

„Pe când Dora reaccentua că doamna K. l-ar iubi pe tatăl ei doar pentru că ar fi un bărbat dotat, am observat din anumite particularități ale exprimării ei [...] că în spatele propoziției se ascunde contrariul ei: tatăl ar fi un bărbat nedotat. Aceasta nu

et dans le nôtre, Le Seuil, 2014 – capitolul 3, « L'invention de la psychanalyse ».

¹ Sigmund Freud, *Cazul Dora. Fragment dintr-o analiză de isterie*, Editura Cartex, 2024, p. 57.

² Este vorba mai ales despre cartea lui Paolo Mantegazza, *Fiziologia iubirii*, publicată inițial în 1872 și tradusă cinci ani mai târziu în limba germană.

putea avea decât un sens sexual: tatăl ar fi, ca bărbat nedotat, impotent“.¹

Pentru Jacques Lacan, relația dintre Dora și tată face obiectul unei teoretizări distincte, care pleacă de la funcția specifică tatălui idealizat:

„În cuvântul *tată* este implicat ceva întotdeauna dominant în ceea ce privește creația. Și în legătură cu acest lucru, în acest câmp simbolic, trebuie remarcat faptul că tatăl – în măsura în care joacă rolul de pivot, esențial, acest rol principal în discursul istericului – este, sub acest unghi al puterii creației, susținerea poziției sale în raport cu femeia, în timp ce se află în afara stării. Acesta e specificul funcției din care reiese relația cu tatăl a istericului și la asta ne referim denumind-o *tată idealizat* (s.n.)“.²

În mod ciudat, povestea de viață a lui Philipp Bauer (tatăl Idei Bauer / Dorei) rezonează cu ficțiunea originală a tatălui unui isteric, biografia sa constituind un fel de întruchipare a funcției paterne, așa cum este particularizată în discursul istericului. Philipp Bauer este o figură paradoxală, existând o pendulare stranie în descrierile pacientei și în comentariile terapeutului. Pe de o parte, apare ca un om puternic și fermecător. Freud îl descrie astfel: „Persoana dominantă era tatăl atât prin inteligență și trăsături de caracter, cât și prin împrejurările de viață care creează baza istoriei copilăriei și bolii pacientei. În vremea în care am întreprins tratamentul fetei, el era un bărbat trecut de 45 de ani, de o vioiciune și un talent aproape neobișnuite, mare industriaș, cu o situație materială foarte bună“.³

Conform cercetărilor întreprinse de Hannah Decker, acesta reușise să se ridice dintr-o stare modestă la prosperitatea clasei

¹ Sigmund Freud, *op. cit.*, p. 81.

² Jacques Lacan, *Le séminaire, Livre XVII, L'envers de la psychanalyse* (1969-1970), Seuil, Paris, p. 108.

³ Sigmund Freud, *op. cit.*, p. 48.

de mijloc. Deținea două fabrici (filaturi) în nordul Boemiei, la Warnsdorf și Nachod, aproape de granița poloneză, și face figură de pionierat în această fază a industrializării Europei.

„Philipp a fost un antreprenor în industria textilelor, muncitor și plin de succes, tipic pentru prima generație de industriași capitaliști pe care istoricii i-au lăudat și i-au calomniat. Înzestrați, ambițioși și întreprinzători, acești oameni au creat o nouă eră în istoria occidentală.”¹

Prietenii fiului său, Otto Bauer, îl descriu ca pe un om plin de vivacitate și farmec. Apoi există cealaltă față, cea a bolilor sale, a căror apariție va avea o mare importanță în istoria familiei și în afecțiunile Dorei, fața omului dependent, lipsit de forță, cu dizabilități, „neputincios”. Philipp Bauer a contractat sifilis înainte de căsătorie. În 1888, la 35 de ani, s-a îmbolnăvit de tuberculoză, ceea ce l-a obligat să lase conducerea fabricilor fratelui său Karl și să plece împreună cu familia să locuiască în Merano, un oraș din Tirol, recunoscut pentru curele pacienților tuberculoși. Dora avea în acel moment 6 ani, așa că și-a petrecut copilăria în acest oraș balnear. Patru ani mai târziu, în 1892, Philipp Bauer a suferit o dezlipire de retină, iar Dora îi devine un fel de asistentă permanentă. Există o poveste tulburătoare despre această boală, reluată de Hannah Decker: se spune despre Philipp Bauer că nu a văzut decât cu un ochi încă de la naștere, iar dezlipirea de retină din 1892 i-a afectat acest singur ochi valid. În acel moment, ochiul, considerat până atunci orb, a început să funcționeze treptat din nou. Sursa (singura, după lecturile mele) a acestor informații provine dintr-o scrisoare a lui Otto Bauer trimisă (pe 20 iunie 1922) prietenului său de idei și politică marxistă Karl Kautsky: „[...] un moment blestemat a fost cel când tata a suferit o dezlipire de retină, el fiind constrâns

¹ Hannah Decker, *Freud, Dora and Vienna 1900*, The Free Press, New York, 1991, p. 46.

să stea într-o cameră întunecată săptămâni întregi și neputând citi luni la rând. Cazul său a fost complicat de faptul că nu avea decât un singur ochi capabil să vadă, iar acest ochi era cel afectat de dezlipirea retinei; celălalt ochi, slab din naștere, nu funcționase până atunci, fiind pe pragul de a fi considerat orb. Apoi s-a întâmplat o minune: când ochiul sănătos a fost afectat de dezlipirea de retină, celălalt ochi, considerat orb, s-a adaptat la serviciul care-i era cerut; după vreo trei luni a putut citi și scrie, așa că tata a putut continua să lucreze încă douăzeci de ani până la sfârșitul vieții! Poate că amintirea acestui proces minunat de adaptare, care a fost una dintre cele mai impresi-onante experiențe din copilăria mea, vă va oferi o anumită mângâiere în aceste zile dificile“.¹

Acest eveniment nu este pomenit de Freud, care men-ționează doar dezlipirea retinei: „Când fata avea aproximativ 10 ani, tatăl a suferit o dezlipire de retină, ceea ce a făcut necesară o cură într-o cameră întunecată. Această boală a avut ca urmare o diminuare a vederii“.²

Această scrisoare mută în mitic povestea de familie, una în care converg cele două figuri ale tatălui: tatăl lovit de blestem, cu un singur ochi, care suferă de o dezlipire a retinei, și tatăl excepțional, al cărui ochi, considerat orb, se reconstruiește. În 1894, Philipp Bauer a suferit de ceea ce Freud a numit „cea mai serioasă îmbolnăvire“³ a sa. În acel moment, Dora avea 12 ani, iar simptomele ei s-au cronicizat și a fost nevoită să consulte mai mulți medici. Sifilisul lui Philipp Bauer atinsese cea de-a treia etapă și provocase o inflamație a meningelor care îi aducea tulburări paralitice și confuzie mintală.

¹ A. Rogow, « Dora's brother », *International Journal of Psychoanalysis*, vol. 6, nr. 2, 1979, p. 245.

² Sigmund Freud, *op. cit.*, p. 49.

³ *Ibidem*, p. 49.